

SEANCES DU JEUDI 26 OCTOBRE 1989  
VERGADERINGEN VAN DONDERDAG 26 OKTOBER 1989ASSEMBLEE  
PLENAIRE VERGADERINGSEANCE DU SOIR  
AVONDVERGADERING

## SOMMAIRE:

## PROPOSITIONS DE LOI (Discussion):

Proposition de loi relative à l'interruption de grossesse, tendant à modifier les articles 348, 350 et 351 du Code pénal et à abroger les articles 352 et 353 du même code.

Proposition de loi relative à l'application des articles 350, 351, 352, 353 et 383 du Code pénal.

Proposition de loi modifiant les articles 350 à 353 du Code pénal relatifs à l'avortement (*Docs. n<sup>os</sup> 569-1 et 2*).

Proposition de loi modifiant les articles 348 et 350 à 353 du Code pénal et insérant un article 353*bis* dans le même code.

Proposition de loi modifiant les articles 350 à 353 du Code pénal relatifs à l'avortement (*Docs. n<sup>os</sup> 594-1 et 2*).

Discussion générale (Reprise). — *Orateurs*: MM. Verreycken, Boël, Anthuenis, Crucke, de Wasseige, p. 244.

## COMMUNICATION DE M. LE PRESIDENT:

Page 251.

Ann. parl. Sénat de Belgique — Session ordinaire 1989-1990  
Parlem. Hand. Belgische Senaat — Gewone zitting 1989-1990

## INHOUDSOPGAVE:

## VOORSTELLEN VAN WET (Beraadslaging):

Voorstel van wet betreffende de zwangerschapsafbreking, strekkende om de artikelen 348, 350 en 351 van het Strafwetboek te wijzigen en de artikelen 352 en 353 van hetzelfde wetboek op te heffen.

Voorstel van wet betreffende de toepassing van de artikelen 350, 351, 352, 353 en 383 van het Strafwetboek.

Voorstel van wet tot wijziging van de artikelen 350 tot 353 van het Strafwetboek betreffende de zwangerschapsafbreking (*Gedr. St. nrs. 569-1 en 2*).

Voorstel van wet tot wijziging van de artikelen 348 en 350 tot 353 van het Strafwetboek en tot invoeging van een artikel 353*bis* in hetzelfde wetboek.

Voorstel van wet tot wijziging van de artikelen 350 tot 353 van het Strafwetboek betreffende de zwangerschapsafbreking (*Gedr. St. nrs. 594-1 en 2*).

Algemene beraadslaging (Hervatting). — *Sprekers*: de heren Verreycken, Boël, Anthuenis, Crucke, de Wasseige, blz. 244.

## MEDEDELING VAN DE VOORZITTER:

Bladzijde 251.

2 feuilles/vellen

34

PRESIDENCE DE M. SWAELEN, PRESIDENT  
VOORZITTERSCHAP VAN DE HEER SWAELEN, VOORZITTER

M. Mouton, secrétaire, prend place au bureau.  
De heer Mouton, secretaris, neemt plaats aan het bureau.

Le procès-verbal de la dernière séance est déposé sur le bureau.  
De notulen van de jongste vergadering worden ter tafel gelegd.

La séance est ouverte à 20 h 30 m.  
De vergadering wordt geopend te 20 h 30 m.

VOORSTEL VAN WET BETREFFENDE DE ZWANGERSCHAPSafbREKING, STREKKENDE OM DE ARTIKELN 348, 350 EN 351 VAN HET STRAFWETBOEK TE WIJZIGEN EN DE ARTIKELN 352 EN 353 VAN HETZELFDE WETBOEK OP TE HEFFEN

VOORSTEL VAN WET BETREFFENDE DE TOEPASSING VAN DE ARTIKELN 350, 351, 352, 353 EN 383 VAN HET STRAFWETBOEK

VOORSTEL VAN WET TOT WIJZIGING VAN DE ARTIKELN 350 TOT 353 VAN HET STRAFWETBOEK BETREFFENDE DE ZWANGERSCHAPSafbREKING

VOORSTEL VAN WET TOT WIJZIGING VAN DE ARTIKELN 348 EN 350 TOT 353 VAN HET STRAFWETBOEK EN TOT INVOEGING VAN EEN ARTIKEL 353BIS IN HETZELFDE WETBOEK

VOORSTEL VAN WET TOT WIJZIGING VAN DE ARTIKELN 350 TOT 353 VAN HET STRAFWETBOEK BETREFFENDE DE ZWANGERSCHAPSafbREKING

*Hervatting van de algemene beraadslaging*

PROPOSITION DE LOI RELATIVE A L'INTERRUPTION DE GROSSESSE, TENDANT A MODIFIER LES ARTICLES 348, 350 ET 351 DU CODE PENAL ET A ABROGER LES ARTICLES 352 ET 353 DU MEME CODE

PROPOSITION DE LOI RELATIVE A L'APPLICATION DES ARTICLES 350, 351, 352, 353 ET 383 DU CODE PENAL

PROPOSITION DE LOI MODIFIANT LES ARTICLES 350 A 353 DU CODE PENAL RELATIFS A L'AVORTEMENT

PROPOSITION DE LOI MODIFIANT LES ARTICLES 348 ET 350 A 353 DU CODE PENAL ET INSERANT UN ARTICLE 353BIS DANS LE MEME CODE

PROPOSITION DE LOI MODIFIANT LES ARTICLES 350 A 353 DU CODE PENAL RELATIFS A L'AVORTEMENT

*Reprise de la discussion générale*

De Voorzitter. — Wij hervatten de algemene beraadslaging over de voorstellen van wet betreffende de zwangerschapsafbakening.

Nous reprenons la discussion générale des propositions de loi relatives à l'interruption de grossesse.

Het woord is aan de heer Verreycken.

De heer Verreycken. — Mijnheer de Voorzitter, alvorens mijn uiteenzetting aan te vatten, maak ik graag het volgende duidelijk: Het Vlaams Blok is en blijft gekant tegen abortus, tegen het uit de strafwet lichten van abortus en tegen het invoeren in de strafwet van het nieuwe begrip «noodsituatie». Ik ben dus geen zogenaamd objectief waarnemer, noch wens ik me daarvoor uit te geven. Dit ter overweging aan al diegenen die zichzelf objectief noemen, maar uiterst subjectieve standpunten innemen.

Ik neem dus deel aan het politieke spel, als Vlaams nationalist. «Politieke spel» is wel een totaal foute term, wanneer een toevallige politieke meerderheid de kans kan krijgen om wetten te wijzigen, die het leven zelf beschermen. «Politieke spel» is een totaal foute term, wanneer diezelfde politieke meerderheid bepaalt in welke tijdvakjes men leven moet indelen. En «politieke spel» wordt definitief vals spelen, wanneer een meerderheid samengesteld uit verschillende minderheden, de kans krijgt om, alleen door de macht van haar getal, minderheidsbenaderingen om te toveren in «meerderheidsgesteunde» teksten en wetten, minderheidsbenaderingen, ook volgens de veelbesproken Sobemipopiniepeiling.

Volgens deze peiling is in Vlaanderen circa 25 pct. gewonnen voor abortus binnen de twaalf weken, én bij noodtoestand. Circa 15 pct. van de Vlamingen wil abortus helemaal uit het strafrecht. Dit betekent echter nog altijd dat tussen de 75 en 85 pct. van de Vlamingen, het niet eens zijn met het misbruik van de term noodsituatie, noch met de totale «depenalisering».

Wel vinden 59 pct. van de ondervraagden dat verkrachtingen en bloedschande verschoningsgronden zijn.

Teruggrijpend naar andere studies — Vekemans en Dohmen 1982 — stel ik vast dat slechts 0,2 pct. van de vruchtafdrijvingen verwijzen naar verkrachting en bloedschande, en dat daarentegen 99,8 pct. verwijzen naar psychische, sociale en/of economische beweegredenen.

Vermits tot nu toe geen enkele geneesheer vervolgd werd voor abortus, wanneer zijn omstandig protocol aantoonde dat het ging om uitzonderlijke situaties, waarbij verscheidene dokters, samen met de vrouw, een beslissing troffen, zie ik niet in waarom de strafwet moet worden gewijzigd.

Immers, 59 pct. van de ondervraagden vindt dus dat 0,2 pct. der vruchtafdrijvingen niet moet worden vervolgd. En de rechter straft inderdaad niet, bij toepassing, of althans bij bestaan van de huidige wet.

En die wet moet o zo dringend gewijzigd worden. Na lange vergaderingen van de verenigde commissies voor de justitie en voor de Volksgezondheid en het Leefmilieu, die de verschillende wetsontwerpen reeds sinds 1986 bestuderen.

Alleen al de commissiebenaming is misleidend. Justitie? Lijkt het u «recht» te zijn wanneer men het doden van volledig weerloos leven uit de strafwet wil halen? Volksgezondheid? Voor zover mijn lekeninformatie strekt is abortus provocatus hoogst ongezond voor beide betrokkenen, terwijl evenmin een ziekte wordt behandeld. Leefmilieu? Mooi leefmilieu waarin eieren van de broedende karekiet niet mogen worden aangehaakt, maar waarin het menselijk recht op leven onbestaande kan worden.

Een commissie met een foute benaming dus, die aan de verscheidene wetsvoorstellen zo maar eventjes 35 vergaderingen besteedde.

Men vertelde ons dat de 35 vergaderingen niet handelen over het al dan niet toelaten van abortus, maar wel over het al dan niet in de strafwet houden van abortus. Met andere woorden, de mond zegt dat men tegen abortus blijft, maar sommige handen ondertekenen een wetsvoorstel dat diezelfde abortus straffeloos zou laten.

Wat vind ik in deze situatie, in deze discussie, indroevig? Dat zij gevoerd moet worden. Dat mensen zich het recht aanmatigen te beslissen over het leven van andere mensen. Dat deze discussie verwachtingen wekt. Verwachtingen die reeds met succes gebruikt werden voor de rechtbank, om beslissingen uit te stellen. Indroevig vind ik ook dat deze discussie gevoerd wordt door degenen die de dans ontsprongen zijn, dit wil zeggen degenen die de levensgevaarlijke periode van de eerste negen levensmaanden zonder kleerscheuren overleefden.

Het verdedigen van een absoluut recht zou overbodig moeten zijn, omdat een absoluut recht, zoals het recht op leven er ongetwijfeld één is, niet ter bespreking zou mogen worden gesteld, laat staan ter discussie. En toch is nu deze verdediging noodzakelijk. Het moet. Omdat de eerste stap die nu overwogen wordt, tot consequenties zal leiden.

Kijken wij naar de Verenigde Staten, waar diezelfde eerste stap geleid heeft van 100 000 vruchtafdrijvingen in de jaren zestig, tot twee miljoen in 1973, terwijl nu het verzet een strijd is tegen de zogenaamde «late abortussen», dit wil zeggen die van 3 tot 6 maanden. Het misbruiken door nivelleerders van de termen verdraagzaamheid, openheid, progressiviteit leidde tot het aanvaarden van de eerste stap. Leidde ertoe dat nu reeds de tweede stap bekampt moet worden. Kijk naar het tolerante Nederland, waar een groot debat over euthanasie op stapel staat. Moord uit medelijden, na het abortustoerisme. De eerste stap leidde automatisch tot de tweede.

Hier worden rond de eigenlijke discussie rookgordijnen opgetrokken. Doorheen die rookgordijnen moeten wij zoeken naar de kern van de zaak. De indiener — en ik citeer uit het commissieverslag — «spreekt de wens uit dat men zich tijdens het nieuwe debat enkel zou concentreren op het eigenlijke onderwerp, namelijk abortus». Einde citaat, en einde rookgordijn.

Een even groot rookgordijn is de heibel rond het tijdstip waarop leven zou aanvangen. De wetenschap aanvaardt dat,

zodra eicel en zaadcel elkaar ontmoeten, een hele reeks van ingewikkelde processen een aanvang neemt. Biologische processen. Leven!

Deze reeks processen eindigt niet na twaalf weken. Niet na zes maanden. Deze ononderbroken reeks van biologische processen verloopt geheel gradueel en eindigt bij de dood.

Leven is dus vanaf de bevruchting een continuum. En niemand heeft het recht om dat continuum te onderbreken. Het is trouwens een fundamentele discriminatie om sommige levende wezens het voortleven te beletten. Weerloze wezens, die nog niet mondig zijn. Het onderbreken van het levensproces heette in het Nederlands altijd moord, en moet als dusdanig worden bestraft.

Om duidelijk te maken waarop ik mij baseer om abortus moord te noemen, val ik graag gedeeltelijk terug op een uiteenzetting van de directeur van het Centrum voor biomedische ethiek van de KU Leuven «Hoe komt het», vraagt hij zich af, «dat in een tijd waarin steeds meer initiatieven genomen worden tot het verbeteren van de levenskwaliteit, de vrouwelijke autonomie belangrijker gaat worden dan het respect voor het ongeboren leven».

Waarbij ik er meteen op wijs dat voor een nationalist de vrouw niet zomaar een passieve draagster van een vrucht is. Een broedmachine. Maar wel, integendeel, een zelfbewust onderdeel van de basiscel van onze volksgemeenschap, het gezin.

Met een duidelijke taak, een opdracht. Het opvoeden van dat continuum, dat levend wezen, dat kind, tot een volwaardig lid van diezelfde volksgemeenschap. De vrouw is in onze ogen nooit een robot die men af en aan kan zetten. Aanzetten: zwanger. Afzetten: abortus en kind weggooien.

In deze afschuwelijkheid willen wij de verzameling der minderheden niet volgen. De verzameling der minderheden die het toejuicht dat, over de hele wereld, de mening veld wint dat natuurlijke evenwichten niet langer mogen worden verstoord. Het respect voor die evenwichten wordt dan een morele norm, die kracht bijgezet wordt door de strafwet.

Wat bedoel ik? Twee walvissen moeten niet sterven in het poolijs. Ik ben het ermee eens dat daarvoor de halve wereld gemobiliseerd kan worden. Jonge zeehonden moeten niet worden doodgeknuppeld. Daartegen mogen filmdiva's zich verzetten. Daartegen mogen internationale verdragen worden gesloten. Maar evenmin mogen duizenden levende menselijke wezens worden vermoord.

Onze volksgemeenschap is pluralistisch. In de eerlijke betekenis van het woord. Waarbij de mogelijkheid dus bestaat om een opinie aan anderen over te dragen. Wat zeker niet gelijk staat met op te dringen.

Het debat over abortus is, in onze Vlaamse maatschappij, dus geen debat over standpunten van christenen enerzijds en heidenen anderzijds. Het is een debat over de basisbeginselen van onze samenleving en van onze rechtsstaat. Waarbij de strafrechtelijke orde, de morele orde moet ondersteunen, en niet ondergraven.

De strafrechtelijke orde die, in onze democratie, de humanisering ondersteunt, verzinkt in een beschavingsdeemstering, wanneer zij niet automatisch de verdediging van de zwakkeren op zich neemt. Zwakkeren, inderdaad. Want zonder de evolutiedebatten te willen openen, moet ik toch vaststellen dat wij, naakte apen, nog jaren na de geboorte begeleiding en hulp nodig hebben, enkel om te kunnen overleven. Wij, redelijke wezens zouden dezelfde rede misbruiken indien wij ze zouden benutten om dat weerloze, hulpbehoevende leven te doden. Zelfs indien zulks «clean» zou gebeuren en beschermd door de wet.

Ik wens hier niet de sentimentele toer op te gaan door uit te weiden over de verbeterheid waarmee mensen aan het leven toegeven vast te houden. Dezelfde mensen die zichzelf het recht toeëigenen om te beslissen over leven of dood van anderen.

De voorstanders van abortus op verzoek zijn vooral te vinden in die kringen die zichzelf graag vooruitstrevend noemen. Welnu, wij vinden het een verschrikkelijke achteruitgang om vrouwen

te beperken tot bedienbare machines. Tot wezens die, onder druk van de omgeving — vooral economische en sociale motieven — desnoods zichzelf mogen verlagen tot levensafbreeksters.

De zogenaamde progressieven wensen de omgeving, onze bloedeigen beschaving te ondergraven. Tweeduizend jaar beschavingsvormend christendom en humanisme moeten worden afgezwakt omwille van economische en sociale beweegredenen, die, zoals ik reeds zei, voor 99,8 pct. van de abortussen als beweegreden worden ingeroepen.

Het abortusdebat is dus geen debat tussen levensbeschouwingen. Het is een beschavingsdebat tussen, enerzijds, degenen die willen afbreken, doden en straffeloos laten doden, met andere woorden terug naar het overwicht van de sterke, niet op de zwakkere, maar op de totaal weerloze en, anderzijds, de toekomstgerichten, die weten dat dit volk slechts kan overleven indien het man, vrouw en kinderen, elk levend wezen dus, maximale levens- en ontplooiingskansen biedt.

De abortus-pleitbezorgers verwijzen, na verkrachting en incest — 0,2 pct. van de gevallen — graag naar aangeboren afwijkingen om het nieuwe begrip «noodsituatie» te rechtvaardigen. Het is natuurlijk onmogelijk om de grens te bepalen tussen aangeboren afwijkingen, ernstig genoeg om een leven te onderbreken; en afwijkingen, niet ernstig genoeg. Die grens hangt af van de morele waarde die men aan een embryo, een levend wezen hecht. Indien men aangeboren afwijkingen als norm stelt voor het toestaan van abortus, is het dus onmogelijk om deze afwijkingen te omschrijven en te begrenzen.

De absolute macht over leven of dood in handen leggen van één persoon, *in casu* de vrouw, omdat zij, en zij alleen, kan beslissen welke afwijkingen aanvaardbaar zijn voor haar, zet de deur wagenwijd open voor bijvoorbeeld, abortus omwille van een foute oogkleur, zijnde een afwijking in de ogen van de vrouw die uiteindelijk alleen beslist.

Zelfs indien een arts, en ik wil mijn woorden, in overeenstemming met zijn geweten, een abortus zou uitvoeren, op grond van zijn medische kennis en eed, omdat hij weet dat het leven van de moeder haast zeker verloren zou gaan bij voortgezette zwangerschap, dan nog moet abortus niet uit de strafwet en moet ook deze situatie niet worden aangegeven in een wettekst. Elke arts moet weten dat hij zich voor een rechtbank zal dienen te verantwoorden voor elk afbreken van leven. Het begrip «noodsituatie» moet niet in de wet worden omschreven. Zoals ik reeds in mijn inleiding zegde, geen rechter strafte bij toepassing van de bestaande wet, een arts die een leven wilde redden, die dus een misdrijf pleegde om een andere waarde te beschermen.

Het begrip «noodsituatie» moet dus niet in de wet, omdat dit begrip zou leiden tot volledige liberalisering zodra de betrokkenen weten welke artsen, welke klinieken, dit begrip ruim interpreteren. En het zijn de ervaringen in de ons omringende landen en het abortustoerisme daarheen, die zulks beklemtonen en bevestigen.

Indien de rechtbanken opnieuw intensief moesten vervolgen, dan zou de arts zijn gedetailleerd protocol opnieuw gedetailleerd opmaken, wetend dat de rechtbank daarmee rekening zou houden. Omdat de rechtbank, en alleen de rechtbank, in een rechtsstaat, kan oordelen en voor moord omwille van economische of sociale redenen, geen verschoningsgronden mag aanvaarden.

Magistraten moeten de politieke besluiteloosheid niet opvangen. Zij moeten geen rekening houden met verwachtingen. Magistraten moeten de wet toepassen. Indien er dus uitzonderlijke redenen zijn die een wetsovertreding kunnen rechtvaardigen, dan dient de rechter daarover te oordelen. De voorstanders van abortus, van een wetswijziging, zeggen dat het Parlement tot taak heeft om het recht in overeenstemming te brengen met de feitelijke toestand. Niet toegepaste wetten zouden immers de rechtsstaat ondergraven.

Het zal duidelijk zijn dat integendeel de feitelijke toestand, indien het een wantoestand betreft, moet worden rechtgezet via de bestaande wet. Laten we anders maar gauw werk maken van de afschaffing van elke fiscale wet, die volgens sommigen ook

vrijheidsbeperkend werkt, en die met de regelmaat van een klok wordt overtreden.

Ik wil hier nogmaals beklemtonen dat men de discussie niet mag terugbrengen tot een debat tussen gelovigen en niet-gelovigen. Gelovigen en niet-gelovigen die het belang van het hele volk, en niet van enkelingen, op de eerste plaats stellen, moeten dezelfde lijn kunnen volgen.

Wanneer ik toch een beroep doe op de gelovigen onder u, dan is dat om erop te wijzen dat België algemeen bij de gelovige landen wordt gerekend, terwijl het Belgische vorstenpaar automatisch bij de katholieke vorstenparen wordt gerangschikt.

Wij vragen ons af of een katholieke vorst een wettekst kan tekenen die de Belgische bisschoppen met nadruk verwierpen. Wij vragen ons af of dezelfde Belgische bisschoppen de excommunicatie zullen uitspreken tegenover katholieke politici of vorsten die, tegen hun uitdrukkelijke oproepen in, een wet goedkeuren, onverenigbaar met het katholieke gewetensbegrip.

Eén der indieners van het wetsvoorstel beviel — mag dat wel? — van een eerlijke opmerking. Zij diende reeds vroeger voorstellen in, waarbij echter de gezondheid van de vrouw als norm genomen werd. Zij zegt nu die benadering te hebben verlaten omdat het de economische omstandigheden zijn die de vrouw het meest zouden belasten. En hier komt dan de botsing van meningen tussen enerzijds degenen die de bescherming van leven absolute prioriteit toekennen en anderzijds degenen die menen de situatie van de betrokken volwassenen in hun denkrichting te moeten betrekken. Zij die willen toelaten dat één mens op vernietigende wijze, kan beschikken over leven of dood van een ander mens. Want, zeggen de indieners, in laatste instantie moet alleen de vrouw beslissen. Weliswaar, met als schaamdoekje, nadat door een arts alle alternatieven werden toegelicht.

De gemiddelde tijd, die een gemiddeld arts voor een patiënt kan vrijmaken, heeft geen verdere omschrijving. Het is mijns inziens een wensdroom om te denken dat meer tijd zou worden vrijgemaakt voor een ingreep die, althans voorlopig nog, belangrijker dan andere ingrepen wordt geacht.

Waarmee ik wens aan te tonen dat abortus, eenmaal uit de strafwet gehaald, zal verworden tot abortus op verzoek. En het ingeroepen recht op kwalitatief leven voor de ouders, vooral de moeder, een recht dat wij bijvallen, kan geen enkele afbreuk doen aan het absolute recht op leven.

Absoluut — dus niet bespreekbaar of veranderbaar door, ik herhaal, een toevallige politieke meerderheid.

Recht op leven tot voorwerp maken van politieke afspraken is trouwens wel het meest devaluerende wat men dit volk kan aandoen. Dit volk dat een samenleving is. Een eerlijk pluralistische samenleving, die kan aannemen dat verschillende denkwijzen met mekaar in verbale botsing kunnen komen. Vanaf het ogenblik echter dat één der denkwijzen meent levens te mogen wegnemen om het eigen gelijk te onderstrepen, moeten wij van moord spreken. En geen meerderheid mag deze samenleving verplichten een samen-doding te worden.

Een uitstervende, zichzelf vernietigende gemeenschap, kan misschien abortus vrijlaten. Een uitstervende gemeenschap kan het zich misschien veroorloven om het begrip «noodsituatie» in de wet te schrijven. Een begrip dat in onze rechtspraak (ongeschreven) wordt aangenomen als rechtvaardigingsgrond voor een misdrijf, gepleegd om een hoger belang of een hoger recht te beschermen. Vermits echter recht op leven het hoogste menselijke recht is, is het totaal onzinnig om het begrip «noodsituatie» te gaan neerschrijven in wetten.

*In concreto* komt deze hele discussie erop neer dat enkelen onder u dames en heren, abortus uit het strafrecht willen, terwijl zij tevens wensen benadrukt te zien, dat iedere dodingsbeslissing, door de vrouw alleen genomen, ook moet worden uitgevoerd. Abortus op verzoek dus. Weliswaar zorgvuldig, onder goede medische omstandigheden, in de juiste instelling, en na een bedenktijd van zes dagen. Zonder strafvervolgning.

En dit «depenaliserende» wetsvoorstel is er gekomen vanwege de sterke tegenwind voor gewone abortus *provocatus*, die sommigen helemaal wilden legaliseren. Daarom dus een wetswijziging die via het begrip «noodsituatie», dat niet door een rechter moet worden omlind of op waarachtigheid onderzocht, abortus toelaat.

Wij staan voor een keuze. Een bepalende keuze voor de toekomst van het Vlaamse volk. Welke maatschappij kiezen wij? De solidaire maatschappij die absolute waarden niet laat aantasten of de ikzuchtige maatschappij?

Abortus, moord, geweld, diefstal, brandstichting, zelfs verkeersmisdrijven, hebben altijd bestaan. Moeten wij daarom onze maatschappij zodanig reorganiseren dat elke wet aan de feitelijke tegemoetkomt?

Moeten wij toestaan dat enkelen, onder een progressieve dekmantel, teruggaan naar lang vervlogen tijden, waarin zowel het ongeboren leven als de draagster ervan, minderwaardige wezens waren, waarover kon worden beschikt naar believen?

Moeten wij toestaan dat enkelen, door het ter discussie stellen van het recht op leven, verwachtingen wekken? Verwachtingen die trouwens reeds succesvol in rechtszaken werden misbruikt, om vervolging af te wenden.

Moeten wij toestaan dat binnenkort argumenten als inflatie, werkloosheid, vrouwenarbeid en dergelijke worden ingeroepen als abortusverschonende noodsituaties?

Moeten wij toestaan dat, na een eerste wetswijziging, de «kwaliteit van het leven» ook wordt toegepast op ouderen en zieken?

Al deze vragen stellen is ze beantwoorden.

Het Vlaams Blok is een nationalistische partij. Waarvoor de natie, het volk, de norm is. Onze opdracht is het om het «no-future» complex dat onze jongeren wordt voorgehouden, en dat een nonchalante houding tegenover het als zinloos aangevoelde leven in de hand werkt, te bestrijden.

Vanuit onze drie opvoedingsmilieus, het gezin, de school en de jeugdbeweging, moet opnieuw een houding worden opgebouwd die positief staat tegenover leven, tegenover volk, tegenover solidariteit binnen dat volk. En dat is een opdracht die niet kan worden opgeëist door een filosofische overtuiging in dit halfroed, maar die moet worden uitgevoerd door al degenen die het belang van het hele volk willen dienen.

De nivellerende denkwijze van «neen aan de gemeenschap», overduidelijk geïllustreerd door het onderhavige wetsvoorstel, moeten wij bekampen. Het kan u niet verbazen dat wij ter zake geen schipperaarsspolitiek voeren. Wij respecteren niet de denkwijze noch de overtuiging die menselijk leven bedreigt. In de meeste gevallen kunnen wij respect opbrengen voor de persoon die deze overtuiging uit. De denkwijze zelf wijzen wij af, die respecteren wij, in dit geval, niet.

Want nooit, en dit is absoluut, nooit kan een abortus ongedaan worden gemaakt, hoezeer sommigen ook abortus betrouwen. Het unieke kind dat werd gedood, is nooit opnieuw te creëren.

De wet moet verder worden gebruikt om leven te beschermen, ook weerloos leven. De wet mag nooit worden misbruikt om straffeloos te kunnen doden.

M. le Président. — La parole est à M. Boël.

M. Boël. — Monsieur le Président, je remplis aujourd'hui le rôle primordial du parlementaire: celui qui consiste à changer la loi. Je le fais sans influence politique, en mon âme et conscience.

De quoi s'agit-il? De la dépénalisation de l'avortement et non pas du problème de l'avortement lui-même. Nous devons donc nous interroger sur le rôle du pouvoir, de l'Etat devant une femme qui se fait avorter ou désire se faire avorter.

Je dois fournir quelques explications afin de justifier mon vote. Je suis un libéral et je crois essentiellement à la primauté

de l'homme, à la liberté et à la démocratie, tant dans ma vie privée que dans ma vie publique.

Primauté de l'homme. Cette notion implique la responsabilité de l'homme. De toutes les espèces, l'homme est le seul qui possède l'intelligence et le jugement. Après qu'Adam eut goûté au fruit défendu, le Seigneur dit: «Voici l'homme devenu comme l'un de nous pour la connaissance du bien et du mal.» (*Genèse*, chapitre 3, paragraphe 2).

C'est essentiel. En effet, à ce moment-là, nous sommes devenus ce que nous sommes aujourd'hui: des individus qui peuvent et doivent connaître la différence entre le bien et le mal et qui, par conséquent, doivent exercer une responsabilité personnelle et accepter les conséquences de tous leurs actes.

Liberté de l'homme. Dans l'ancien régime, la structure était paternaliste. Le pouvoir prenait les décisions et les sujets devaient obéir, je dirai presque suivant la règle des jésuites: *perinde ac cadaver*.

Les révolutions américaine et européenne de la fin du XVIII<sup>e</sup> siècle ont changé tout cela. C'est à ce moment-là qu'est apparue la nécessité de préciser les droits de l'homme: tous les hommes sont égaux.

C'est la France qui élabora la Déclaration des droits de l'homme. Les Américains ont été très étroitement associés à sa rédaction puisque Jefferson, qui était ambassadeur des Etats-Unis en France à cette époque, a suivi de très près les discussions à ce sujet.

L'article 4 de cette déclaration stipule que la liberté consiste à pouvoir faire tout ce qui ne nuit pas à autrui. L'article 5 dispose que la loi n'a le droit de défendre que les actions nuisibles à la société. L'article 6 exprime que la loi doit être l'expression de la volonté générale.

Cela me permet de déterminer avec précision la place du pouvoir, le rôle de l'Etat face à l'individu. Jefferson était tellement conscient de l'importance de cette Déclaration des droits de l'homme que, dès son retour aux Etats-Unis, il obligea le Congrès à inclure les dix premiers amendements à la Constitution américaine qui sont la déclaration des droits de l'homme américains, *the Bill of Rights*.

Pour exprimer clairement l'importance de toutes les libertés, il exigea que le neuvième amendement à la Constitution précise que l'énumération de certains droits ne soit pas considérée comme un refus, un amoindrissement d'autres droits détenus par le peuple. Il entrevoyait donc déjà que des droits non encore connus devaient appartenir au peuple et ne pourraient lui être ôtés sous aucune forme.

Qu'est-ce que la démocratie? C'est le droit de la majorité d'imposer sa volonté, mais sans jamais opprimer la minorité. Il faut que l'alternance entre la majorité et la minorité s'effectue de façon démocratique par des élections.

J'ai entendu dire à cette tribune que nous opprimions une minorité. Non, puisque nous rendons une liberté, puisque nous supprimons une pénalisation. Voilà donc le problème tel qu'il est posé, me semble-t-il.

Le rôle de l'Etat est de veiller à la sauvegarde de l'ordre public et de garantir au maximum la liberté de l'individu.

Or, le problème de l'avortement concerne la femme, son corps et l'enfant qu'elle porte. C'est le problème de l'enfant qu'elle va devoir mettre au monde et élever et pour lequel elle prendra un maximum de responsabilités. Ces responsabilités sont très lourdes et très réelles; on peut être assuré, grâce aux progrès actuels de la médecine, que le nouveau-né a toutes les chances de parvenir à l'âge adulte.

La faculté de jugement de la femme devra être formée par l'éducation, par les relations qu'elle aura avec ses parents et son environnement.

A l'heure actuelle, la femme peut choisir — c'est là un des grands progrès dont il faut tenir compte — le moment le plus favorable pour enfanter, moment où elle se sent capable de prendre ses responsabilités. Ce choix est rendu possible grâce à

la contraception et aux aides qui peuvent lui être octroyées en temps utile. Il faut, si elle le désire, lui prodiguer un maximum de conseils et d'aides et lui présenter l'éventail des solutions alternatives. A cet égard, j'ai été impressionné par l'ampleur du potentiel d'aide auquel une femme en détresse peut actuellement avoir recours et qui a été révélé à tous à l'occasion de ce débat.

Cela ne signifie évidemment pas qu'il faille interdire aux femmes de se faire avorter. C'est un choix personnel et certaines d'entre elles, malheureusement, ont toujours opté pour cette solution.

On a cité tout à l'heure le cas des 3 500 Irlandaises qui, chaque année, vont se faire avorter en Angleterre alors qu'en Irlande, comme en Belgique, cet acte est interdit.

Certaines femmes choisiront donc toujours cette solution et nous ne pouvons pas prendre la responsabilité de leur refuser l'aide qu'elles réclament puisque le choix leur appartient.

En ce qui me concerne, je considère que l'avortement constitue un échec et je suis donc contre, mais je ne veux pas pour autant que la femme soit pénalisée.

Quelle doit, dès lors, être l'attitude de l'Etat? Il doit veiller à l'ordre public et prévoir des limites, des garde-fous et des protections.

Il est regrettable que, dans des pays comme les Etats-Unis et le Canada, aucune limite ne soit fixée. Le délai de vingt-huit semaines, qui est autorisé en Angleterre, me semble beaucoup trop long. Quinze semaines me paraissent raisonnables et douze semaines sont, à mon avis, acceptables.

J'estime qu'un laps de temps doit s'écouler entre la réflexion et la décision, étapes que je considère d'ailleurs comme nécessaires. En effet, une femme ne peut faire un choix aussi grave dans la précipitation, alors qu'elle est prise de panique. Il faut qu'elle puisse en discuter, réfléchir, demander une aide, envisager d'autres solutions et faire éventuellement appel aux organisations dont l'existence nous a été révélée ces jours-ci. Les conditions dans lesquelles l'avortement a lieu doivent également être valables d'un point de vue médical et un suivi sérieux est indispensable.

Comme je l'ai dit, en vertu des idées qui sont les miennes en matière de liberté et de démocratie, j'estime que l'avortement est un acte privé. La décision appartient à la femme, dans les limites fixées par cette proposition de loi. Par conséquent, je voterai en faveur de cette proposition. (*Applaudissements.*)

**De Voorzitter.** — Het woord is aan de heer Anthuenis.

**De heer Anthuenis.** — Mijnheer de Voorzitter, sinds het probleem van de zwangerschapsafbreking in ons land aan de orde is — en het debat sleept nu al een dikke 18 jaar aan — is het de eerste maal dat een voorstel deze fase van de parlementaire behandeling haalt. Er is dus zoveel tijd nodig geweest om slechts tot een begin van realisatie te komen.

Het vraagstuk is vrij delicaat en er rustte lange tijd een taboe op. Het leidde dan ook vaak tot controverses en stugge standpunten, als men al niet in een wijde boog omheen het probleem probeerde te lopen.

Bij ons beperkte de discussie zich grotendeels tot een oeverloos over-en-weer-gepraat tussen katholieken en ongelovigen, waarbij men zich vrijwel steeds vastpinde op vragen als: «Wanneer begint het menselijk leven?», «Is de vrucht een mens of niet?», enzovoort. De debatten kronkelden bijna uitsluitend omheen een heleboel waarden en normen. Men bekommerde zich maar in tweede instantie om het sterftecijfer van door clandestiene ingrepen verminkte vrouwen.

Van huize uit nochtans katholiek opgevoed, of ik zou zeggen juist omwille van mijn katholieke opvoeding, verleen ik toch ten volle mijn steun aan het hier in bespreking zijnde wetsvoorstel. Ik moet nochtans bekennen dat ik niet zomaar van vandaag op morgen tot dit besluit ben gekomen. Verschillende gevoelens maakten zich trouwens van mij meester. Ik werd een beetje heen en weer geslingerd, enerzijds tussen het zoeken naar meer

eerlijkheid binnen de bestaande — schijnheilige — werkelijkheid, en anderzijds tussen het respecteren van waardevolle principes.

Geleidelijk aan is toch het inzicht gegroeid en het vaste besef dat het wetsvoorstel-Lallemand-Herman-Michielsens de juiste oplossing biedt voor vrouwen die zich in een noodsituatie bevinden. Ik wil mij hiervoor dan ook verantwoorden.

Bij het bespreken van het abortusprobleem kan men extreem gezien twee wegen op: ofwel beoogt men een volledige liberalisering; ofwel houdt men vast aan het strikte behoud van de huidige strafwetgeving.

Een volledige liberalisering lijkt me in een complexe maatschappij zoals de onze, totaal uit den boze. Er moet een minimum aan reglementering in de strafwet worden opgenomen.

De tweede extreem-juridische oplossing, het behoud van de huidige strafwet, lijkt me hoe dan ook evenzeer verwerpelijk en hiervoor wil ik een vijftal redenen aanhalen:

1. Een wettelijk verbod zal de clandestiene abortus niet verhinderen. Integendeel. Bovendien wordt de gezondheid van de vrouw die zich clandestien laat aborteren flink bedreigd door een gebrek aan controle van de omstandigheden waarin die zwangerschapsafbreking plaatsvindt. De vrouw die het werkelijk nodig acht zich te laten aborteren, zal daar ook toe overgaan, ondanks een strenge juridische situatie. Cijfers hierover zijn sprekend.

2. Abortus mag niet de inzet worden van het demografisch beleid. Krampachtig vasthouden aan de huidige strafwet in de hoop aldus het dalend geboortecijfer op te krikken, houdt immers geen steek. Zelfs indien er geen sprake was van een volkomen maatschappelijke aanvaarding van abortus, dan nog zou de nataliteit flink zijn gedaald.

Evert Ketting en Philip Van Praag tonen in hun boek *Abortus provocatus. Wet en praktijk* overigens duidelijk aan dat «de daling van het geboortecijfer tussen 1965 en 1975 een proces (is) dat zich in vrijwel alle Westerse landen heeft voorgedaan; de lijnen lopen globaal parallel onafhankelijk van het moment van liberalisering van de abortuswetten».

Men kan tevens de vraag stellen of, zoals Chris van den Wijngaert het in de *Panopticon* van mei-juni 1989 stelt: «het rechtsethisch wel verantwoord is omwille van het algemeen belang, met name het instandhouden van een bepaald bevolkingspeil, een zwangere vrouw die wegens een noodsituatie de zwangerschap niet wenst te voldragen, onder straffbedreiging te verplichten zulks te doen».

3. Het strikte behoud van de huidige strafwetgeving respecteert niet de gewetensvrijheid van een ieder inzake abortus. Een gewijzigde abortuswetgeving vertaalt zich uiteraard niet in een verplichting dat een ieder zich moet laten aborteren, doch het beschermt alleen de individuele keuzevrijheid en creëert enkel de mogelijkheid om — wanneer de noodzaak ertoe aanzet — een abortus te laten uitvoeren in de meest optimale condities, zowel medisch-hygiënisch als psychologisch.

4. Onze wetgeving dateert van 1867 en is, niettegenstaande een intussen sterk gewijzigd klimaat, nog steeds onveranderd. Deze wetgeving is trouwens niet echt de vertolkster van hoge morele principes en idealen, zoals velen willen doen uitschijnen. Ze beoogde veeleer een hoog geboortecijfer, uit economische overwegingen uiteraard, dan het respect voor het leven garanderen.

Er is een duidelijke kloof tussen de rechtsnorm en het feitelijk, daarvan afwijkend, gedrag. De legitimiteit van de rechtsnorm zelf wordt dus betwijfeld. De rechtsnorm, de strafrechtelijke orde wordt immers tegengesproken door het gedrag van de overtreders en betwist door de hele openbare opinie.

In de loop der jaren heeft zich een duale situatie ontwikkeld: enerzijds voeren bepaalde centra en klinieken abortussen uit, en anderzijds gebeuren vervolgingen bij toepassing van de huidige strafwetgeving niet systematisch, onderscheiden zich verschillende manieren van rechtspreken door verschillende rechters in

de verschillende arrondissementen, en worden de vervolgingen voornamelijk op klacht ingesteld.

Zodoende is de afdwingbaarheid van de strafwet nihil en functioneert de rechtsstaat niet meer voor deze materie door de heersende rechtsonzekerheid, waardoor de pijlers van onze democratische instellingen zelf worden aangevreten.

5. Bovendien moet iedereen goed beseffen dat de huidige strafwet niet langer het morele principe van de waarde van het menselijk leven, van het menselijk leven-in-wording, schraagt. Eerlijke, menswaardige alternatieven worden geenszins ondersteund door de dwingende impact van een strenge wetgeving. Het is dus zeker niet de strafwet die bij machte is eerbied om het leven in wording te verzekeren.

Als zelfs de strengste voorschriften niet meer overtuigen, dan zal het aantal abortussen wel nog kunnen worden gereduceerd en de ethische norm wel nog beveiligd kunnen worden door andere, meer efficiënte middelen in te voeren zoals opvoeding van de jeugd, verantwoord ouderschap, voorlichting over alternatieve mogelijkheden, een beter onthaalbeleid voor kinderen, enzovoort. «Een liberale wetgeving», schrijft Jef van Gerwen in *Streven* van maart 1989, «hoef niet te betekenen dat abortus voortaan ook moreel gelegitimeerd is, of een hogere morele status heeft gekregen.»

Tussen die twee extreem-juridische oplossingen ligt een derde weg, de weg die door de senatoren Lallemand, Herman c.s. werd ingeslagen. Geen enkele waarheid huist trouwens in een extreme hoek. Dit abortusvoorstel is dan ook een uitgebalanceerde tekst, het resultaat van een samenwerking van mensen uit diverse denkrichtingen die tot een gemeenschappelijke visie inzake abortus waren gekomen. Het verdient dus zeker niet het label extreem-permissief te zijn, of staat zeker niet voor een ongebreidelde liberalisering zoals velen het ten onrechte — en naar mijn mening bewust — willen doen uitschijnen.

Het voorstel heeft een legaliserend, maar zeker geen liberaliserend karakter. Met legalisering beoogt men een aanpassing van de wet waarbij abortus onder een aantal beperkende voorwaarden toegelaten wordt. Abortus wordt dus niet zomaar uit het Strafwetboek gelicht.

Met grote omzichtigheid wordt het concept «noodsituatie» gehanteerd. Dit is een toestand waarin de vrouw zich bevindt en die zowel betrekking heeft op haar gezondheidstoestand als op haar maatschappelijke, familiale en economische omstandigheden. Men kan de vergelijking maken met de definitie van gezondheid die door de Wereldgezondheidsorganisatie wordt voorgesteld. Een noodsituatie brengt de vrouw ertoe, ook nadat zij voldoende is ingelicht over mogelijke alternatieve oplossingen, om abortus te beschouwen als de enige uitkomst en hulp in haar situatie.

De noodsituatie is dus een psychologische toestand die niet noodzakelijk te maken heeft met objectief vast te stellen oorzaken en die niet noodzakelijk een ziekte-toestand impliceert. Voor de zwangerschapsafbreking binnen 12 weken na de bevruchting, moeten het morele debat én de beoordeling én de evaluatie van de noodsituatie op een ander forum plaatsvinden dan dat van de gerechtshoven.

Alles heeft te maken met de draagkracht van de vrouw, die overigens verschilt van vrouw tot vrouw. Of de vrouw zich in een noodsituatie bevindt wordt het best geëvalueerd door de arts met zijn psychologisch inzicht en ervaring.

Na 12 weken is de noodsituatie nog altijd vereist, maar niet meer voldoende om van vervolging gevrijwaard te blijven. Dan moet ook een objectief en eerbaar gegeven beoordeeld worden, namelijk het risico van een ernstige en blijvende aantasting van de gezondheid van de moeder.

De termijn van 12 weken is belangrijk, niet alleen omwille van de techniek, de veiligheid van de methode van de zuigcuretage, maar ook opdat men op dat moment reeds met grote zekerheid zware handicaps kan detecteren. De termijn van 12 weken heeft dus niets te maken met de «bezieling van de vrucht».

Dit voorstel houdt rekening met de nuances van de werkelijkheid en wil alle zwart-wit tegenstellingen overstijgen.

Ik kan begrip opbrengen voor een aantal opmerkingen die ik tijdens dit debat heb gehoord.

Niemand is waarschijnlijk voor abortus, ook ik niet; abortus is trouwens altijd een pijnlijke mislukking, maar ik vind het voorstel een aanvaardbaar compromis voor bijvoorbeeld de financieel minder draagkrachtigen die voor een abortus niet naar het buitenland kunnen en de vrouwen die zich in een noodsituatie bevinden en buiten de welvaartsmaatschappij terecht komen. Zij worden niet aan hun lot overgelaten. Hierdoor zal de situatie van alle vrouwen inzake zwangerschapsafbreking kunnen worden geüniformiseerd en wordt een belangrijk sociologisch feit, de kwaliteit van het leven, niet langer genegeerd. Dit voorstel blijft overigens duidelijk binnen het maatschappelijk aanvaardbare.

Het voorstel van Léona Detiège, dat reeds dateert van 1982, heb ik daarentegen nooit kunnen aanvaarden. Het hield onder meer in dat de artikelen 348 tot en met 353 voor twee jaar volledig uit de strafwet zouden worden gebannen. Zoiets zou volgens mij neerkomen op vrije abortus, met het gevaar voor een verhoging van het aantal clandestiene abortussen uitgevoerd door onbevoegden. Dit voorstel predikte naar mijn mening totale vrijheid en dat kan niemand ten goede komen. Daarom heb ik mij in 1982 in de Kamer van volksvertegenwoordigers van dit voorstel gedistantieerd.

Het voorstel-Lallemand-Herman-Michielsens-Truffaut daarentegen draagt mijn volledige goedkeuring weg, omdat het kan leiden tot een vermindering van het aantal abortussen, en omdat het gematigd en genuanceerd is. Als katholiek geïnspireerd mens en politicus en gesteund door talrijke katholiek geïnspireerden zal ik dan ook mijn verantwoordelijkheid opnemen en het voorstel aannemen. (*Applaus.*)

De Voorzitter. — Het woord is aan de heer Crucke.

De heer Crucke. — Mijnheer de Voorzitter, het is helemaal niet mijn bedoeling in deze uiteenzetting de fundamentele of juridische benadering van mijn collega-voorstanders van onderhavig wetsvoorstel tot zwangerschapsafbreking te herhalen.

Ik wil *hic et nunc* evenmin de gehele geschiedenis van deze problematiek herhalen, noch de evolutie die ze heeft doorgemaakt, zeker sinds 1973, reeds zestien jaar geleden, toen dokter Peers werd aangehouden, en de publieke opinie constateerde dat de gerechtelijke instanties de bestraffing van abortus helemaal niet meer in de hand hadden.

Verscheidene jaren werden door de meeste procureurs des Konings geen vervolgingen meer ingesteld of liet het parket talrijke abortuszaken verjaren, tot plots bij beslissing van de procureur-generaal bij het Hof van beroep te Brussel artsen, paramedisch personeel en vrouwen die een zwangerschapsafbreking hadden ondergaan, opnieuw voor de strafrechter werden gebracht.

Bovendien noteerde men zovele controversiële uitspraken van de hoven en rechtbanken, Nederlandstalige en Franstalige, dat in deze toch delicate rechtsmaterie een totale rechtsonzekerheid ontstond zodat onze rechtsstaat fundamenteel werd aangetast.

Nochtans, in zovele andere, ons al of niet omringende Europese landen, die ons niveau van beschaving en ethiek hebben, zoals hier geregeld is aangehaald, heeft men deze negentiende-eeuwse wetgeving — de onze dateert van 1867 en vindt zijn onmiddellijke bronnen nog veel vroeger — intussen terecht aangepast aan de evolutie van de morele principes en abortus onder welbepaalde voorwaarden toegelaten.

België behoort met zijn huidige abortuswetgeving tot het zeer kleine percentage van landen waar vrijwillige zwangerschapsafbreking momenteel nog strafrechtelijk totaal verboden is. In heel West-Europa lijkt dat zelfs slechts in twee landen nog het geval te zijn: hier en in Ierland.

In de andere Europese landen wordt abortus toegelaten, volkomen zoals in het huidige wetsvoorstel, wanneer de zwangere vrouw door haar toestand in een noodsituatie verkeert.

Sommige wetgevingen, zoals de Nederlandse van 1981, zijn trouwens nog veel ruimer en bepalen dat zwangerschapsafbreking mag wanneer de situatie van de vrouw het noodzakelijk maakt.

De Duitse Bondsrepubliek bij wet van 21 juni 1976, Frankrijk bij wet van 27 januari 1975 geamendeerd in 1979 en 1983, Luxemburg bij wet van 15 november 1978, zelfs Italië bij wet van 22 mei 1978 en ook Oostenrijk bij wet van 11 juli 1974 hebben evenzeer de maximumtermijn voor de toelaatbaarheid op 12 weken bepaald, sommige op een analoge 3 maand of 90 dagen.

De Nederlandse en Britse wetgeving, alsook de Zweedse, leggen die limiet voor toelaatbaarheid van abortus trouwens nog veel verder na de bevruchting. In Groot-Brittannië werd zelfs recent gedebatteerd om de termijn terug te brengen tot 18 weken.

In al de voormelde Europese landen dient de abortusingreep uitsluitend door een geneesheer te gebeuren, en is er, ofwel geen termijn bepaald, ofwel een termijn van 22 weken in West-Duitsland en zelfs 24 weken in Zweden wanneer het verderzetten van de zwangerschap het leven van de vrouw in gevaar brengt of, wanneer bij de foetus onherstelbare afwijkingen worden vastgesteld.

In al deze Westeuropese landen wordt de zwangere vrouw eveneens verplicht «voorgelicht» over de zogenoemde maatschappelijke en psychologische middelen waarover zij kan beschikken voor de oplossing van de problemen welke uit haar toestand voortspuiten.

Uit deze beknopte, rechtsvergelijkende studie van de abortuswetgeving in de ons omringende landen, moet dus overduidelijk blijken: primo: dat wij tot nu toe de spijtige uitzondering vormen in deze toch diep sociale problematiek; secundo: dat dit voorstel van wet tot de zwangerschapsafbreking, in zijn toepassing nagenoeg maximale of optimale voorwaarden stelt ten aanzien van al die andere Europese landen.

Het kan toch niet, mijnheer de Voorzitter, dat wij het monopolie hebben van andere, veel hoogstaander ethische waarden in de Belgische samenleving, zoals de tegenstanders van het wetsvoorstel hier voorwenden.

Het kan toch niet dat één levensbeschouwelijke strekking, in dit diepmenselijk en uiterst delicaat probleem, het alleenrecht mag opeisen van wat al dan niet in deze materie verantwoord is.

Het kan toch niet dat het Vaticaan en zijn episcopaat, zijn conservatieve dicraten — misschien tot een volgend concilie — kan blijven poneren. In onze samenleving wel en in de ons omringende landen, op enige afstand hier vandaan dus, blijkbaar niet.

Kunnen zij werkelijk verder blijven chantage plegen op het collectief geweten? Kunnen zij echt verder doen aanvaarden dat hun godsdienstige stelregels de enige ware bijdrage uitmaken tot de gewetensvorming in deze pluralistische samenleving?

Geen enkele zwangere vrouw wordt met onderhavig wetsvoorstel tot abortus verplicht en het blijft een noodsituatie!

Daarom wil ik ter zake verwijzen naar het werk *Le pouvoir et la vie* van de voormalige Franse president, Valéry Giscard d'Estaing: «Le problème de l'avortement était difficile à traiter pour moi. D'éducation et de conviction catholique, très ignorant des données médicales et sociologiques, j'avais assisté, comme chacun, à la montée en intensité du problème.

La loi civile devait être rendue compatible avec l'état social réel. Il ne s'agissait pour personne, comme on l'a dit, «d'approuver» l'avortement, mais de transférer sur la responsabilité individuelle une partie de ce qui était jusqu'ici du domaine de la loi collective. Chacun devrait respecter les impératifs de sa conscience ou de sa foi, mais ne déciderait plus pour les autres.»

En verder, uit datzelfde werk, *Le pouvoir et la vie*, hoofdstuk VI: «Les femmes dans la vie publique» omtrent het persoonlijk onderhoud van de auteur en toenmalig Frans president, Giscard d'Estaing met de pausen Paulus VI en Johannes Paulus II, citeer ik: «Je suis catholique, leur ai-je dit, mais je suis président de la république. Je n'ai pas à imposer mes convictions personnelles à mes concitoyens, mais à veiller à ce que la loi corresponde à l'état réel de la société française, pour qu'elle soit respectée et puisse être appliquée. Je comprends tout à fait le point de vue de l'Eglise catholique et, comme chrétien, je le partage. Je juge légitime que l'Eglise demande à ceux qui pratiquent sa foi de respecter certaines interdictions. Mais ce n'est pas la loi civile qui peut les imposer, par des sanctions pénales, à l'ensemble du corps social.»

Ik meen, mijnheer de Voorzitter, dat het moreel en sociaal spanningsveld van onderhavig wetsvoorstel derhalve niet exacter noch pertinentier kon worden gesteld. (*Applaus.*)

M. le Président. — La parole est à M. de Wasseige.

M. de Wasseige. — Monsieur le Président, nous voici confrontés au délicat et difficile problème qui touche à la conception même de la personne humaine et aux interrogations fondamentales que chacun se pose quant à la vie et à la mort, problème qui touche aussi aux convictions personnelles, philosophiques et religieuses.

Ces convictions sont complexes et ne peuvent être réduites à l'une ou l'autre position philosophique. Nous devons respecter tout à la fois les conceptions et leur complexité. La loi et le pouvoir n'ont pas à intervenir dans ce domaine.

Nous avons, certes, un projet de société et nous mettons en œuvre des politiques, des normes, des lois, des décrets qui doivent contribuer à la réalisation de ce projet de société essentiellement fondé sur les droits de l'homme, la solidarité, la tolérance et l'ouverture, ainsi que sur les progrès vers une vie meilleure pour chacun.

J'en reviens à la situation qui nous préoccupe aujourd'hui, c'est-à-dire non pas vraiment le problème de l'avortement, mais celui de sa dépénalisation, ce qui n'est pas tout à fait la même chose.

La loi actuelle énonce un principe radical, mais elle est de moins en moins appliquée et devient même inapplicable. Nous nous trouvons ainsi dans une situation de libéralisation complète, sans aucune norme *de facto*, avec la menace d'une poursuite qui n'est même plus concrétisée et qui, lorsqu'elle survient, est perçue comme une injustice.

Il faut donc combler ce vide car toute société confrontée à ce problème doit fixer à ses citoyens des normes et des règles à ne pas dépasser.

Je suis, pour ma part, opposé à la libéralisation complète de l'avortement. Il s'agit d'un acte grave qu'il ne convient pas de banaliser. Les hommes sont d'ailleurs mal placés pour parler de ce problème.

M. Seeuws. — Très juste!

M. de Wasseige. — C'est aux femmes qu'il appartient d'en parler, particulièrement celles qui se sont trouvées dans la situation de porter un enfant, parfois dans des conditions très difficiles.

La loi contraignante n'a jamais forcé ni modifié une conviction.

Tant notre société civile, ses citoyens, les associations qui la composent, les églises que les pouvoirs publics, ont en cette matière un devoir d'aide et de soutien à la maternité et à l'enfance, en vue de réduire le nombre d'avortements.

De nombreuses initiatives publiques ou privées existent à cet égard. Nous ne sommes pas démunis en la matière. Certes, nous pouvons accroître cette assistance mais nous devons aller au-delà de l'aide immédiate et prendre conscience qu'il relève de notre responsabilité d'engager des luttes contre la misère et

l'exploitation, bref, contre toutes les formes d'inégalité. Nous devons pourvoir concrètement au droit à un logement convenable et à un revenu décent. Il nous incombe de créer une société d'espérance et de solidarité.

La proposition telle qu'elle nous est soumise et telle qu'elle est sortie des travaux de la commission fait confiance à la femme, au médecin et au personnel soignant. En dernière analyse, elle laisse la responsabilité de la décision à la femme et c'est essentiel.

De plus, elle introduit des limites de temps, mais aussi des limites qui se rattachent à la notion de détresse; elle prévoit notamment un délai de réflexion, une information et une aide avant la décision, tout en assurant le secret indispensable dans ce genre de situation si délicate. C'est le maximum, j'en suis convaincu, que le pouvoir puisse faire dans un domaine aussi personnel où la liberté doit être garantie dans toute la mesure du possible.

Cette proposition de loi respecte profondément, me semble-t-il, les convictions philosophiques et religieuses de chacun: elle ne pousse personne à agir contre sa volonté.

En mon âme et conscience, je peux voter en faveur de cette proposition. Son contenu pourrait être complété, mais ce n'est pas un point essentiel, par la création, pour une période limitée, d'une commission pluraliste d'évaluation, comme notre collègue, M. Falise, l'a évoqué. Dans l'immédiat, la création d'une telle commission constitue une mission délicate. De quelle manière pourrait-on la mener à bien sans violer le secret et sans exercer de pressions?

En ce qui me concerne, je refuserais de faire partie d'une telle commission, le sujet me paraissant trop délicat.

Enfin, une dernière réflexion qui me paraît importante: cette proposition fixe la protection que la société veut donner aux embryons, aux fœtus, aux vies à naître. Mais — et j'y insiste — la proposition ne concerne pas la fécondation *in vitro*, les manipulations génétiques qui font actuellement partie du domaine de la recherche.

Dans ce domaine, quasi de même nature et si proche de celui que nous évoquons aujourd'hui, il me paraît urgent que nous fixions les règles que toute société doit se donner. Au-delà des droits de l'individu, ne faudrait-il pas définir les droits de l'humanité? C'est le souhait que je forme. Peut-être ai-je ainsi donné, à la commission, dont je ne peux que louer la qualité des travaux, une nouvelle raison de les poursuivre. (*Applaudissements.*)

#### COMMUNICATION DE M. LE PRÉSIDENT

##### MEDEDELING VAN DE VOORZITTER

**M. le Président.** — Aucune observation n'ayant été formulée quant à la prise en considération des propositions de loi dont il a été question au cours de la séance de cet après-midi, puis-je considérer qu'elles sont renvoyées aux diverses commissions compétentes?

Er werden geen opmerkingen gemaakt betreffende de inoverwegingneming van de voorstellen van wet waarvan sprake in de loop van onze namiddagvergadering. Ik veronderstel dus dat de Senaat het eens is met de voorstellen van het bureau. (*Instemming.*)

Ces propositions de loi sont donc prises en considération et renvoyées aux commissions indiquées.

Dan zijn de voorstellen van wet in overweging genomen en naar de aangeduide commissies verwezen.

La liste de ces propositions de loi, avec indication des commissions auxquelles elles sont renvoyées, paraîtra en annexe aux *Annales parlementaires* de la présente séance.

De lijst van die voorstellen van wet, met opgave van de commissies waarnaar ze zijn verwezen, zal als bijlage bij de *Parlementaire Handelingen* van heden verschijnen.

Ann. parl. Sénat de Belgique — Session ordinaire 1989-1990  
Parlem. Hand. Belgische Senaat — Gewone zitting 1989-1990

Mesdames, messieurs, je vous propose d'interrompre ici nos travaux.

Dames en heren, ik stel u voor onze werkzaamheden te onderbreken. (*Instemming.*)

Le Sénat se réunira demain, vendredi 27 octobre 1989, à 10 heures.

De Senaat vergadert opnieuw morgen, vrijdag 27 oktober 1989, te 10 uur.

La séance est levée.

De vergadering is gesloten.

(*La séance est levée à 21 h 50 m.*)

(*De vergadering wordt gesloten te 21 h 50 m.*)

#### ANNEXE — BIJLAGE

##### Prise en considération — Inoverwegingneming

Liste des propositions de loi prises en considération:

Lijst van de in overweging genomen voorstellen van wet:

Modifiant le délai de prescription de l'action publique lorsque la victime d'un viol est mineure (de Mmes Dardenne et Nélis);

Tot wijziging van de verjaringstermijn van de strafvordering wanneer het slachtoffer van een verkrachting minderjarig is (van de dames Dardenne en Nélis);

— Renvoi à la commission de la Justice.

Verwezen naar de commissie voor de Justitie.

Complétant l'article 19 de la loi du 8 juillet 1976 organique des centres publics d'aide sociale (de Mmes Nélis et Dardenne);

Tot aanvulling van artikel 19 van de organieke wet van 8 juli 1976 betreffende de openbare centra voor maatschappelijk welzijn (van de dames Nélis en Dardenne);

— Renvoi à la commission de la Santé publique et de l'Environnement.

Verwezen naar de commissie voor de Volksgezondheid en het Leefmilieu.

Tendant à faciliter les poursuites en matière de viol (de Mmes Dardenne et Nélis);

Streckende om het instellen van vervolging wegens verkrachting te vergemakkelijken (van de dames Dardenne en Nélis);

— Renvoi à la commission de la Justice.

Verwezen naar de commissie voor de Justitie.

Complétant l'article 11 de la nouvelle loi communale (de Mmes Nélis et Dardenne);

Tot aanvulling van artikel 11 van de nieuwe gemeentewet (van de dames Nélis en Dardenne);

— Renvoi à la commission de l'Intérieur.

Verwezen naar de commissie voor de Binnenlandse Aangelegenheden.

Modifiant l'article 22 de l'arrêté royal n° 38 du 27 juillet 1967 organisant le statut social des travailleurs indépendants (de M. Duquesne);

Tot wijziging van artikel 22 van het koninklijk besluit nr. 38 van 27 juli 1967 houdende inrichting van het sociaal statuut der zelfstandigen (van de heer Duquesne);

— Renvoi à la commission de l'Agriculture et des Classes moyennes.

Verwezen naar de commissie voor de Landbouw en de Middestand.

Complétant la loi du 3 mai 1880 sur les enquêtes parlementaires (de M. Henrion).

Tot aanvulling van de wet van 3 mei 1880 op het parlementair onderzoek (van de heer Henrion).

— Renvoi à la commission de la Justice.

Verwezen naar de commissie voor de Justitie.

